

Лариса Кочубей

**ВЛАДА ТА ОПОЗИЦІЯ В УКРАЇНІ
У ПЕРІОД ЄВРОМАЙДАНУ
(ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014 РР.):
АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ**

У статті аналізуються основні напрями взаємодії влади та опозиції в Україні після початку Євромайдану. Охарактеризовано основні кроки, які зробила опозиція для контролю дій влади.

Окреслено перспективи використання інформаційних технологій для оптимізації взаємин влади і опозиції в сучасній Україні.

Ключові слова: влада, опозиція, інформаційні технології, взаємодія, сучасна Україна.

Larysa Kochubei. The authorities and opposition in Ukraine during the Euromaidan (November 2013-February 2014): aspects of the interaction

This article analyzes the main areas of cooperation between the authorities and opposition in Ukraine after the start of the Euromaidan. The article characterizes the basic steps taken by the opposition to monitor the authorities actions. Prospects outlines of using information and communication technologies to optimize the relationship between the power and the opposition in contemporary Ukraine.

Key words: authorities, opposition, information technologes, interaction, contemporary Ukraine.

Основною умовою сучасної демократії є наявність політичної опозиції, яка контролює дії чинної влади. Сучасні політичні події в Україні зумовили актуалізацію проблеми опозиції. Особливо гостро стоїть питання юридичного визначення її статусу. Неоднозначність та суперечливість позицій політиків щодо даної проблематики вказують на нагальну потребу теоретичного вивчення цього явища.

Проблема оптимізації взаємин влади і опозиції є вкрай актуальною на сьогодні. У сучасній Україні спостерігається брак довіри і до влади, і до опозиції. За такої ситуації потенціал, закладений у концепціях інформаційного суспільства, повинен бути реалізований з максимальною користю.

Надзвичайно важливо сьогодні розглянути політичні процеси, які відбувалися в Україні в досліджуваний період, не як хаотичне нагромадження певних явищ, а як етапи постання «нового обличчя» громадянського суспільства в Україні, як шляхи пошуку опозицією налагодження хоча б якихось змін у взаєминах з владою. За усіх часів, коли відбуваються важливі зміни у суспільстві, надзвичайно актуально постає проблема спрямованості та сутності розвитку взаємин влади та опозиції. Отже, метою нашого дослідження є, в першу чергу, відстеження характерних рис у засобах та характері взаємодії між владою та опозицією в Україні.

Необхідно зазначити, що поглиблене політологічне вивчення опозиції зобов'язане багато в чому ґрунтовним дослідженням, здійсненим зарубіжними вченими М. Дюверже («Політичні партії», 1951 р.), Е.Фроммом («Душа людини», 1964 р.), Р. А. Далем («Поліархія: участь та опозиція», 1971 р.) та ін., які надали переконливий доказ соціальної, політичної та духовної потреби в справжній опозиції, яка б сприяла оновленню всього суспільства, його демократизації.

Складність з'ясування сутності опозиції пов'язана з відсутністю практики тлумачення змісту цього поняття у нормативно-правових актах. У наукових джерелах з відповідної проблематики опозицію часто описують як організовану групу індивідів, об'єднання на основі спільності, протистояння суб'єктів політики, протиставлення різних політик тощо [1].

У політичній практиці й науці визначаються різні види й форми політичної опозиції: стосовно системи влади – лояльні та нелояльні; за способом дії – системні й ситуативно орієнтовані. Розрізняють також парламентську опозицію та політичну. Якщо парламентська опозиція існує на рівні фракцій, то політична, крім фракцій, включає партійні структури поза парламентом, інші об'єднання, що виступають проти офіційного курсу держави або конкретних політичних діячів. Зіставляючи політичну та парламентську опозиції, можна виділити характеристики, що й дозволяють розкрити сутність опозиції.

Таким чином, узагальнено поняття опозиції можна визначити так: опозиція – це організована група суб'єктів, що на основі спільного інтересу веде боротьбу різними доступними засобами за можливість володіння домінуючим політичним ресурсом та, залежно від форми функціонування, може набувати таких ознак, як системність та інституціоналізованість.

Запропоноване визначення повною мірою вкладається у розуміння поняття опозиції лише в країнах зі стабільними партійними системами, де політичний склад більшості та меншості є приблизно однаковим як у центрі, так і на місцях (США, Бельгія, Великобританія, Португалія, Швеція, Франція). Тому у зарубіжних країнах поняття інституційно оформленої опозиції сприймають на інтуїтивному рівні, а сама опозиційна діяльність у переважній більшості країн окремими законами не регулюється.

Опозиція є необхідною для демократичного розвитку суспільства, визначають її переважно через опозиційність до політичного курсу Президента. Опозиційним силам в Україні, насамперед, не вистачає чіткої позиції стосовно розвитку держави, найбільш актуальними їх проблемами є політична корупція, залежність від ФПГ і не підзвітність виборцям. Ідеологія влади, за оцінками експертів, поєднує елементи правих (консервативних) поглядів – в економіці, внутрішній і правовій політиці, і проросійських поглядів – у питаннях гуманітарної і зовнішньої політики.

Ще до подій на Майдані у вересні 2013 р. було проведено національний круглий стіл на тему: «Порозуміння заради європейського майбутнього» [2], який розцінювався як важливий етап до підписання у Вільнюсі Угоди про Асоціацію України і Євросоюзу в листопаді. Тобто, були представлені ті політичні сили, які здобули на останніх президентських і парламентських виборах приблизно половину голосів виборців. То ж захід перетворився в круглий стіл опозиції, замість великого діалогу між владою, опозицією парламентською і позапарламентською, власне, всім спектром українського соціуму і політикуму.

Деяко з передісторії. Так, наприклад, комунікація між владою та опозицією (в контексті теленовин) в Україні мала характерні особливості та тенденції. Піврічна «еволюція» балансу новин влади і опозиції була із невтішними, але очікуваними показниками. Так, ще в квітні 2013 р. стандарт балансу думок був на рівні 50–50, що стало унікальним явищем для України, адже означало стовідсоткову об'єктивність новин.

Ситуація, яка потім складалася влітку та на початку осені, була прогнозована багатьма інформаційними аналітиками та політичними оглядачами. Повільно, але впевнено новини ставали все більш забарвленими у провладний тон. Наприклад, у вересні 2013 р. аналітики визначили рівень балансу думок на провідних телеканалах України – СТБ та «Новий канал», який дорівнював нулю, а саме – 100 % політичних новин було подано з позиції влади.

З огляду на цю статистичну інформацію, можна сформулювати такі тези щодо комунікації між владою і опозицією у телепросторі за 2013 р.:

- телевізійні новини першого півріччя мали нейтральне забарвлення;
- рівень балансу думок плавно зникав на користь влади;
- характер подачі новин був переважно конфліктний (44 %);
- запрошувалися представники опозиції на ефірі провладних телеканалів з метою демонстрації рівності та справедливості, хоча насправді влада мала на меті розподіл електорату опозиції;
- у вересні 2013 р. частка політичних новин у телеефірі знизилася до найнижчого показника року – 13 %, з яких 100 % належали владі (СТБ та «Новий канал»);
- загальна лінія комунікації між владою та опозицією виявилася в наступному: влада зменшувала частку проопозиційної інформації шляхом повного її вилучення з деяких телеканалів, натомість залишаючи сталу частку провладної інформації, створюючи ефект зниження кількості політичних новин.

Важливою гарантією діяльності опозиції як легітимного інституту є вільний та рівний з представниками більшості доступ до засобів масової інформації. Це пов'язано з необхідністю надання їй можливості вільно викривати та демонструвати громадськості недоліки або порушення у роботі більшості. Наприклад, в Португалії конституцією опозиції надається ефірний час на державних радіо та телебаченні пропорційно кількості мандатів, а також право на відповідь та політичне заперечення політичних заяв уряду; у Франції щосереді під час дебатів, які транслюють по телебаченню, кожна політична група по черзі ставить питання до урядовців на чолі з прем'єр-міністром [3].

Саме інформаційні технології роблять владу відкритою та прозорою. Це те, що потрібно, аби почати довіряти владі, що дає результат у плані підвищення громадянської активності. Отже, інформаційні технології можуть слугувати засобом та інструментом для подолання кризи довіри. Проте, аналізуючи досліджуваний період, варто зазначити, що цей інструмент не використовується повною мірою, що підтверджував характер взаємодії між владою та опозицією.

У сучасному світі за умов розвитку інформаційних технологій щораз більшого значення набувають впливи зростаючого потоку інформації. Не кожна соціальна система здатна швидко осмислити раціонально чи з використанням певних цінностей нову інформа-

цію, тому у світі спостерігається формування інтуїтивних соціальних систем, що не завжди пов'язано із реальними змінами умов життя [4]. Однак є й певні загрози: подальший розвиток інформаційних технологій може призводити до збільшення розриву між реальним світом та віртуальним, що несе постійне і дедалі зростаюче посилення процесу формування інтуїтивних систем і, відповідно, загрозу стабільності як у окремих соціальних системах, так і в сучасному світі загалом.

Щодо взаємодії – це досить складне та емке поняття. Його можна вважати взаємообумовленим процесом впливу одних суб'єктів на інші, а також керованим процесом реалізації зв'язків. Виходимо з того, що взаємодія – це той елемент комунікації, який фіксує як *обмін інформацією, так і організацію спільних дій*.

Практика свідчить, що суспільство, яке реформується, неодмінно вступає в етап, коли невдоволення частини населення тим курсом, що проводиться, породжує не тільки антидемократичні тенденції, але й демократичну опозицію. Взаємодія з цією опозицією потребує від влади лояльності, готовності до діалогу з проблем корегування курсу реформ і реалізації конструктивних альтернатив йому.

У нашому дослідженні виходимо з того, що під формами взаємодії ми розуміємо взаємне інформування зі спектра питань щодо певних проблем, політичні консультації, круглі столи, договори-згоди між партнерами/учасниками, взаємодії між чиновниками та представниками національної/регіональної/місцевої контреліти з метою підвищення ефективності діяльності обох сторін, а також досягнення соціального добробуту [5]. Для України співробітництво було б найбільш перспективним видом взаємодії, що дозволило б досягти максимально можливого результату.

Утім, на відміну від більшості розвинутих європейських країн, Україна потребує ухвалення закону про політичну опозицію. Інституалізація опозиції не лише б визначила її повноваження, але й дала б органам держави (як виконавчим, так і судовим) легальні прозорі важелі впливу на політичну опозицію. Відсутність відповідного законодавства породжує протидію одне одному, коли з боку політичної опозиції застосовуються позапарламентські методи боротьби з урядом (демонстрації, мітинги, страйки, повстання, визвольний рух) з метою його відставки або повалення. Підтверджен-

ням цьому є події, які відбуваються досить активно в Україні, починаючи з листопада минулого року. Спробуємо виокремити серед них ті, які вплинули на загальний розвиток України в аспекті взаємодії/невзаємодії між владою та опозицією.

Початок та розвиток протистоянь у листопаді 2013 року

Революція 2013 р., Євромайдан – це національно-патріотичні, протестні акції в Україні, передусім, проти корупції, соціальної нерівності, свавілля правоохоронних органів та сил спецпризначення, а також на підтримку європейського вектора зовнішньої політики України.

Із самого початку Євромайдан активно підтримувався опозицією, яка була проти влади тодішнього уряду Азарова та президентства Януковича. Опозиційні лідери закликали український народ до пікетування на Майдані, до всенародного віча, до імпічменту влади. В. Кличко, О. Тягнибок та А. Яценюк неодноразово намагалися усунути конфлікт між владою та протестуючими шляхом мирних переговорів. Найчастіше Президент Янукович або відкладав переговори, або скасовував їх, або ігнорував взагалі чи не давав жодних точних коментарів щодо дій активістів та всього Майдану. Також він не йшов на поступки у зустрічах з європейськими та американськими лідерами, такими як Кетрін Ештон та Вікторія Нуланд, Ангела Меркель та Франсуа Олланд [6]. Своїми вчинками він ще більше «розпалював» Євромайдан.

Євромайдан, або Єврореволюція, політичні та суспільні зміни в Україні в листопаді 2013 – лютому 2014 р., викликані відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу. Однією з головних причин протестів стала надмірна концентрація влади в руках Президента В.Януковича та його «сім'ї», створення системи управління із ознаками фашизму.

21 листопада 2013 р. у серці столиці – на майдані Незалежності почався перший протест як реакція на рішення Кабінету Міністрів України щодо призупинення курсу Євроінтеграції. Першими вийшли на майдан студенти, що навчаються у Києві, до них приєдналася опозиція, а саме – В. Кличко, О. Тягнибок, А. Яценюк, українські артисти, співаки, відомі постаті та журналісти, зокрема,

Мустафа Найєм [7]. Тодішній Прем'єр-міністр М. Азаров оголосив рішення Парламенту про призупинення процесу підготовки про укладання Угоди між Євросоюзом та Україною. Крім того, Верховна Рада України вчасно не ухвалила євроінтеграційні закони (про прокуратуру, зміни до виборчого законодавства та лікування ув'язнених за кордоном), які були умовою підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС. Замість цього, український уряд виявив активну позицію щодо співпраці з Росією та країнами СНД у складі Митного союзу [8].

Опозиційні фракції у Верховній Раді України почали збір підписів депутатів під резолюцією про недовіру Кабінету Міністрів України.

За словами А. Яценюка, все, що відбувалося в останні роки – «спланований сценарій, як продати українську державу і купити собі місце «губернатора Малоросії» у складі Російської імперії... Особисто Янукович виторгував собі в переговорах з Росією гарантії переобрання на другий президентський термін, нібито зниження цін на газ, а також для себе і найближчого оточення близько 20 мільярдів доларів, половину з яких вони вкрадуть, а другу – витратять на виборчу кампанію, щоб Янукович сфальсифікував результати і отримав посаду в 2015 р.», – заявив А. Яценюк. В. Янукович зірвав підписання угоди, але «вона буде підписана новим урядом і новим парламентом» [9].

24 та 29 листопада були проведені найбільш потужні мітинги проти В. Януковича на чолі з опозицією. Нараховувалося близько 150 тис. осіб [10]. Український народ висунув низку вимог до влади, а саме: відставка уряду М. Азарова; проведення 27 листопада сесії, приуроченій до шляху Євроінтеграції, де також мало розглядатися питання про звільнення Ю. Тимошенко. У разі невиконання цих першочергових вимог, Євромайдан вимагав розпуск діючого парламенту та перевиборів. Однією з вимог було підписання «Угоди про Асоціацію України та Євросоюзу». У разі не підписання – імпічмент В. Януковичу.

Звернення Євромайдану до країн Заходу із закликом – запровадити персональні санкції проти В. Януковича та представників його влади з боку Заходу; до керівництва ЄС із закликом – не зачиняти Україні двері в Європу, створити умови для підписання Асоціації після зміни влади в Україні.

Участь у заходах взяли лідери трьох опозиційних партій, а також экс-глава МВС Ю. Луценко. Опозиційні лідери проголосили, що у Верховній Раді України будуть вимагати дострокових виборів.

Також до Євромайдану долучилися й інші міста України, організувавши власні мітинги. Серед таких міст були, зокрема, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ, Хмельницький, Луцьк, Рівне, Вінниця та інші обласні та районні центри України.

Також українська діаспора провела мітинги в багатьох країнах світу: в Італії, США, Франції, Великобританії, Швеції, Австрії, Норвегії, Чехії, Латвії, Литві, Канаді, Грузії, Угорщині, Німеччині, Швейцарії, Польщі [11].

Протидіяли Євромайдану бійці спецпідрозділу «Беркут» шляхом використання сили та застосування сльозогінного газу.

27 та 28 листопада прибічників Євроінтеграції закликали до підписання петицій проти уряду М. Азарова та за імпічмент Президенту [12].

У ніч на 30 листопада відбувся розгін Євромайдану. Бійці застосували силу проти мирних протестантів, більшість з яких були студенти. За даними очевидців, які у той час перебували на місці подій, було кілька сотень «ягуарівців» та близько 2 тисяч «беркутівців» [13]. Десятки людей було поранено. Тоді Михайлівський собор надав притулок постраждалим та захистив від нападників.

Керівник прес-служби управління МВС у м. Києві аргументував протиправні дії силовиків як наведення порядку у центрі столиці у зв'язку з підготовкою до новорічних свят.

Події ночі 30 листопада – кривавий розгін студентського майдану – обурили громадськість. Лідери опозиції на Михайлівському майдані оголосили план подальших дій, а активісти подали заявку на проведення мітингів у центрі Києва. Власне, саме ця подія і стала початком революції в Україні.

Розвиток протистоянь у грудні 2013 р. – лютому 2014 р.

3 грудня на допомогу беркутівцям вийшли так звані «тітушки», які чинили безлад та застосували силу щодо мирних мітингувальників.

Євромайдан продовжував своє існування: люди масово приїжджали до столиці на підтримку протесту, цілодобово перебували

на головній площі країни, кияни допомагали коштами, ліками, теплими речами, продуктами, добровольці організували медичний центр, пункти обігріву та харчування.

Переговори з владою щодо вирішення політичної і економічної кризи можливі після виконання Президентом В.Януковичем трьох вимог – відставка уряду, притягнення до відповідальності всіх, хто виконував незаконні накази і закликав бити людей, звільнення затриманих, які брали участь у мирній акції на Майдані. Про це заявив голова фракції ВО «Батьківщина» А. Яценюк на брифінгу у Штабі національного спротиву. Він наголосив, що після цього повинна бути процедура політичних переговорів: «Перше – формування нового технічного уряду. Друге – програма дій уряду, яка передбачає підписання Угоди про Асоціацію з ЄС та отримання фінансової допомоги від МВФ та європейських інституцій. Третє – це шлях до дострокових президентських і парламентських виборів через внесення змін до української Конституції. Це план опозиції» [14].

Щонеділі збиралося народне віче. Так, 8 грудня на майдані Незалежності відбувся «Марш мільйона» [15].

На протигагу Євромайдану, у Маріїнському парку було організовано «Антимайдан» — так званих прибічників влади Януковича.

Президент України В. Янукович підтримав ідею проведення круглого столу з представниками опозиції. Тим часом заступник начальника штабу внутрішніх військ спростував інформацію про початок штурму Майдану Незалежності загоном «Беркут». Про це було опубліковано на сайті Президента України 9 грудня. «На його переконання, такий круглий стіл може стати майданчиком для розуміння» [16].

Запланована зустріч В.Януковича з трьома колишніми Президентами країни – Л. Кравчуком, Л. Кучмою та В. Ющенком могла бути певним кроком до вирішення патової ситуації в Україні; до широкого круглого столу за участі опозиції.

Раніше всі запрошені на зустріч з В. Януковичем висловлювалися на підтримку євроінтеграції України і негативно оцінювали дії Президента.

Тим часом на сайті опозиційної української партії ВО «Батьківщина» з'явилося відеозвернення голлівудського актора Джорджа Клуні [17], який підтримав українців, які вийшли на Євромайдан.

«Коли ви дивитеся на Захід, знайте, що ми відповідаємо вам поглядом, повним величезного захоплення». За його словами, американці та українці «схожі в прагненні до демократії», яка не може існувати в країні, де є політв'язні і придушуються мирні протести.

Деякі українські ЗМІ повідомили, що вдень 9 грудня бійці загону «Беркут» почали штурм майдану Незалежності. Пізніше, однак, замначальника штабу внутрішніх військ О. Олещенко спростував цю інформацію, заявивши, що загін «Беркут» лише охороняє громадський порядок [18].

У свою чергу, в опозиції заявили, що не підуть на переговори з владою без згоди на це учасників Євромайдану та доки силовики не будуть виведені за межі Києва.

Представники опозиції наголошували на необхідності отримання мандату від Майдану для проведення перемовин із В. Януковичем.

Зокрема, під час зустрічі 10 грудня В. Януковича з трьома попередніми президентами, він заявив, що звернувся до Генпрокурора В. Пшонки з проханням звільнити тих затриманих мітингувальників, які не вчиняли «жорстких порушень». Водночас, В. Янукович наголосив, що всі винні у правопорушеннях на Майдані в Києві повинні понести відповідальність [19].

13 грудня мітингувальники на Євромайдані в Києві дали «мандат» опозиції для участі в круглому столі із владою. Майдан також дав мандат на те, аби акції протесту проходили «без крові». У той самий час В. Янукович не збирався відправляти уряд у відставку, а опозиція попереджала його про наслідки силового розгону. На що Президент просив не втручатися Майдан у його пошук з виходу із конфліктної ситуації.

Лідер парламентської фракції Політичної партії «УДАР» В. Кличко наголошував, що під час круглого столу *влада не пішла назустріч опозиції за жодною з вимог*. Про це він сказав після засідання круглого столу в Києві «Сьогодні влада не врахувала жодної вимоги опозиції. На сьогоднішній день цей круглий стіл був лише демонстрацією – *жодного кроку назустріч опозиції*». У відповідь на питання, що він сказав присутнім на Майдані, В. Кличко зазначив: «Я впевнений, що люди повинні приєднуватися (до акції), щоб тиснути на владу, щоб ключові питання були вирішені» [20].

Важко простежити логіку у діях В. Януковича, який начебто робив позитивні кроки до вирішення ситуації та налагодження відносин з опозицією. Так, по закінченні круглого столу В. Янукович запропонував ввести мораторій на будь-які силові дії. Крім того, він ініціював Верховній Раді України проголосувати за амністію заарештованим під час мітингів.

Згодом, 25 січня під час третього етапу переговорів, В. Янукович запропонував посаду Прем'єра А. Яценюку, а посаду віцепрем'єра з гуманітарних питань – керівнику фракції Політичної партії «УДАР» В. Кличку [21].

Крім того, В. Янукович погодився і на зміну Конституції, а також заявив про готовність створити робочу групу для переходу до парламентсько-президентської республіки.

Проте опозиція не прийняла пропозицію очолити уряд країни і розділити відповідальність з чинною владою, оскільки країна знаходилася на межі банкрутства.

Раніше фракція ПАРТІЇ РЕГІОНІВ заявила, що готова під час позачергового засідання ВР України проголосувати за відставку уряду М. Азарова. Однак є одна умова – лідери опозиції повинні прийняти пропозицію Президента і увійти до керівництва Кабміну.

16 грудня опозиційний народний депутат Г. Москаль попросив президента Польщі від імені побитого «Беркутом» польського журналіста звернутися до Міжнародного кримінального суду у Гаазі для притягнення до кримінальної відповідальності українських високопосадовців, які організували розгін Євромайдану. Про це йшлося у листі Г. Москаля до президента Польщі Б. Коморовського [22].

На 29 грудня найближчими планами опозиції було – добитися покарання для замовників розгону Майдану, побиття журналістів та активістів, а також розпочати антикорупційні розслідування проти українських урядовців у всьому світі. Про це на Народному віче на Майдані у Києві заявив лідер опозиційної фракції ВО «Батьківщина» А. Яценюк [23].

5 січня 2014 року заплановано влаштувати Всеукраїнський страйк. Спочатку попереджувальний, а згодом – «поки нас не почують» – безстроковий. Про це, виступаючи на майдані Незалежності, заявив лідер Політичної партії «УДАР» В. Кличко [24].

Опозиція вимагала негайної відставки міністра внутрішніх справ В. Захарченка, ліквідації спецпідрозділу «Беркут» і створення тимчасової слідчої комісії щодо застосування сили з боку правоохоронців. Про це заявив лідер «УДАР» В. Кличко на засіданні погоджувальної ради [25].

16 січня Верховною Радою України без дотримання належної процедури ухвалення нормативно-правових актів було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян» [26]. У порядку інформування, основні витяги з положень «документа»:

1. Обмеження руху у колоні транспортних засобів, яке призводить до перешкод.

2. Обмеження умов проведення масових акцій.

3. Заборона обігу і використання екстремістських матеріалів.

4. Встановлення відповідальності за наклеп.

5. Відповідальність за блокування будівель та споруд.

6. Заходи з захисту державних службовців та працівників правоохоронних органів.

7. Відповідальність за втручання у роботу державних електронних інформаційних ресурсів.

8. Заходи з захисту суддів, їх родичів, членів сім'ї.

9. Громадське об'єднання, як іноземний агент.

10. Інформаційні агентства в мережі Інтернет.

11. Ліцензування операторів та провайдерів, що надають послуги доступу до мережі Інтернет.

12. Право на обмеження доступу абонентів до сайтів в мережі Інтернет.

13. Укладення договорів на використання sim-карток операторів мобільного зв'язку.

Ці закони були сприйняті громадянами України як репресивні, що неодмінно привело б до диктаторського режиму влади [27].

19 січня відбувся штурм на вул. Грушевського [28], а 22 січня «Кривавий День Соборності», на якому загинуло п'ять активістів, серед яких вірменин С. Нігоян, білорус М. Жизневський, українець Ю. Вербицький [29].

З 22 січня по 27 січня було захоплено 10 адміністрацій [30]. Це, в основному, всі західні ОДА, крім Закарпатської, Чернігівської та Полтавської. На Півдні захоплень не було. Черкаську ОДА міліція відбила і почала зачистку серед населення. Схоплено і ув'язнено близько 56 чоловік. У всіх областях, окрім Донецької і Криму, проходили мітинги на підтримку Євромайдану.

25 січня активісти координованого О.Данилюком руху «Спільна справа» зайняли будівлю Міністерства енергетики та вугільної промисловості на вул. Хрещатик, а 26 січня – будівлю Міністерства юстиції на вул.Городецького, 13 в Києві.

По всій Україні активно підтримувався Євромайдан. Люди скандували на головних площах: «Молодь нації за євроінтеграцію!», «Зека геть!» та ін. Також активно звучали гасла національного характеру «Слава Україні! – Героям слава!», «Слава нації! – Смерть ворогам!», «Україна! – Понад усе!». Люди штурмом брали ОДА, захоплювали відділи СБУ, знищували пам'ятники Леніну. Весь світ підтримував Євромайдан, окрім Росії.

«Беркутівці» та силовики штурмували Майдан, але активісти всією силою оборонялися. На вул.Грушевського було створено найбільшу блокаду, де активно використовували коктейлі Молотова та каміння, підпалювали шини тощо.

20 січня відбулися попередні консультації представників об'єднання «Майдан» з секретарем РНБО А. Клюєвим, радником Президента А. Портновим та міністром юстиції О. Лукаш щодо врегулювання політичної кризи.

«Переговорів не було, були консультації. Ми передали листа з вимогами Майдану і вони понесли цього листа В. Януковичу, бо вирішує в цій країні лише він», – зазначив Ю. Луценко [31].

Обурення людей бездіяльністю влади та двомісячним ігноруванням вимог Майдану довело ситуацію до критичної точки кипіння. Залишалися лічені дні, а можливо, навіть години, коли вирішення політичної кризи ще можливе шляхом переговорів. А. Яценюк наполягав на негайній зустрічі лідерів трьох опозиційних фракцій із В.Януковичем

Після другої зустрічі, яка відбулася 23 січня, лідери опозиції повернулися на Майдан, але озвучені ними результати переговорів присутні зустріли негативно. Після цього опозиціонери заявили

про розширення Майдану. У наступні дні майданівці спорудили нові барикади.

Якщо простежити лінію спроб налагодження комунікації між владою та опозицією, то можна помітити й зменшення довіри до представників опозиції з боку мітингувальників. Так, зокрема, вже 21 лютого протестуючі проти влади освистали виступи лідерів опозиції В. Кличка та О. Тягнибока на майдані Незалежності в Києві. Виступ кожного з лідерів тривав не більше 2 хвилин, повідомляють «Українські новини». О. Тягнибок у своєму виступі повідомив лише про 16 загиблих членів Всеукраїнського об'єднання «Свобода» на вул. Інститутській у Києві. Ні про які домовленості з Президентом В. Януковичем і голосування в Раді він не повідомив, оскільки протестувальники освистували його і кричали «Ганьба!». Від імені протестуючих було поставлено ультиматум лідерам опозиції, щоб до 22 лютого вони вирішили питання з відставкою В. Януковича, інакше активісти підуть у наступ.

Сотник Самооборони зі сцени Майдану 21 лютого проголосив ультиматум, що до 10 ранку 22 лютого Президент має піти геть та висловив недовіру до опозиції [32].

Лідер Всеукраїнського об'єднання «Свобода» заявив після завершення переговорів лідерів опозиції з В. Януковичем увечері 27 січня: «Частина з тих вимог, які опозиція поставила перед владою, може бути реалізовано. Але очевидно, що процес перемовин буде тривати. Те, чого вдалося досягнути сьогодні, – набагато більше, ніж було раніше. Але це не те, чого вимагаємо ми як представники тих людей, котрі нині стоять на Майдані» [33].

У коментарі представникам ЗМІ О. Тягнибок, зокрема, зауважив, що багато питань можна буде врегулювати безпосередньо в парламенті. Лідер ВО «Свобода» розповів про те, чого було досягнуто під час перемовин із Президентом: «Вони готові голосувати за закон про декриміналізацію учасників мирних акцій, про амністію. Відповідно, це включає звільнення всіх затриманих і припинення тих репресій, які поширилися всією Україною.

Опозиція вимагає від Генпрокурора В. Пшонки негайної заяви про закриття всіх 2000 справ проти активістів Майдану. Про це під час Народного Віче на Майдані у Києві заявив лідер фракції ВО «Батьківщина» А. Яценюк [34].

Лідери опозиції не змогли ні до чого домовитися з Президентом В. Януковичем. «Янукович абсолютно неадекватно реагує на ситуацію. Все, про що він говорив, – це про те, щоб лідери опозиції закликали людей на Майдані припинити протистояння і скласти зброю» [35]. Крім того, за словами В. Кличка, В. Янукович заявив, що відповідальність за смерть людей *лежить на опозиції*.

18–20 лютого 2014 року відбулися криваві події – протистояння на вул. Грушевського, у Маріїнському парку, Європейській площі, майдані Незалежності. Внаслідок сутичок мітингувальників із силовиками у Києві загинуло понад 100 людей, поранено півтори тисячі і 100 вважали зниклими безвісти. «Беркутівці» нещадно вбивали активістів, ранили їх та били; працювали снайпери. Звичайно, це викликало масовий протест, і тоді імпічмент Президенту був єдиним виходом з кривавих подій у центрі Києва. В смерті загиблих звинуватили В. Януковича, В. Захарченка та інших провладних осіб [36].

20 лютого Президент України своїм Указом оголосив 20 лютого Днем Жалоби.

Лідери опозиційних фракцій залишили парламент і вирушили на зустріч із Президентом В. Януковичем і міністрами закордонних справ Польщі, Німеччини та Франції.

22 лютого Президент Янукович разом із сім'єю покинув свою резиденцію у Києві та вилетів у невідомому напрямі. У Раді визнали недійсність влади Януковича.

Наразі екс-президент України поданий у міжнародний розшук. Опозиція разом із всенародним віче обрали новий уряд. Президентські вибори в Україні відбулися 25 травня 2014 року. Відомо також, що В. Янукович не визнає закінчення свого терміну законним [37] та періодично дає настанови українцям з «братнього» міста Ростов-на-Дону.

Висновки. Серед прогнозів аналітиків напередодні Майдану–2013 – посилення та радикалізація опозиції та структур громадянського суспільства як певний запобіжник надто активним діям влади, що може спричинити вибух у суспільстві. Напередодні «непідписання» Угоди про Асоціацію з ЄС у листопаді 2013 р. суспільство жило за стагнаційним сценарієм, а влада продовжувала проєвропейську риторику, у той же час посилюючи контроль над

суспільними процесами, для чого задіяла всю судово-правову систему. У разі ж остаточного визначення зовнішнього вектора України, як і прогнозувалося багатьма аналітиками, мали посилитися протестні настрої.

Характеризуючи період взаємодії влади та опозиції, необхідно взяти до уваги уроки з недалекого минулого. Проаналізувавши період до Майдану 2013 р., можна стверджувати, що найбільше порушувалися права опозиції на доступ до ЗМІ, на введення публічної політичної діяльності та права в Парламенті, що також спрацювало у протестних діях. Захист прав опозиції найбільше пов'язували з прийняттям законодавчих актів про опозицію та загального рівня політичної культури в країні.

Більшість експертів підтримують законодавче закріплення за парламентською опозицією широкого спектра прав і гарантій. На відносини між політичними партіями, що зачисляють себе до опозиційних, найбільше впливають інтереси їх фінансових спонсорів, збіг чи конфлікт інтересів у боротьбі за владу та конкуренція за фінансові ресурси. Вплив опозиції на прийняття державних рішень оцінюється суттєво нижче, ніж вплив ПАРТІЇ РЕГІОНІВ. Серед різних суспільних груп найбільше здатні до самоорганізації студенти та представники малого бізнесу, активісти неурядових організацій, представники середнього бізнесу.

Поразка попередніх опозиційних сил на президентських 2010 р. та парламентських 2012 р. виборах свідчить про відсутність реального балансу влади у вигляді потужної дієздатної опозиції. Істотно впливають на характер діяльності будь-яких опозиційних сил відсутність усталених зв'язків із соціальними групами, слабкість програмно-ідеологічних засад політичних партій, особистісний чинник.

Безперечно, потужним інструментом глобальних суспільних змін, які впливають на діяльність демократичних інститутів, на сьогодні є інформаційні технології. Подальше посилення інформаційного розриву може призвести до «виключення» певних верств населення з процесу політичних комунікацій та автоматично ставить під сумнів можливість практичного та ефективного втілення принципів «народного суверенітету». Виходимо з того, що політичний розвиток визначається як зростання здатності політичної системи пристосуватися до соціальних умов, які змінюються, за збереження та

збільшення можливостей для еліт і рядових громадян виконувати свої специфічні функції у справі управління суспільством та державою. У зв'язку з цим виокремлюють такі політичні зміни:

- порушення співвідношення елементів, які забезпечують рівновагу системи, не зачіпає основні структури суспільства та влади, тобто за зміни лідерів, уряду, окремих інститутів не відбувається зміна базових цінностей, норм та способів організації влади;
- трансформація основних елементів системи, базових інститутів, норм і комунікації сприяють якісній зміні системи [38, с.12].

Ефективність влади безпосередньо залежить від засобів інформаційного обміну, налагодження та підтримки постійних зв'язків між її суб'єктами, оскільки неможливо уявити без опосередкованих форм спілкування і спеціальних засобів зв'язку між різними носіями влади, а також між державою та суспільством.

Специфіка української опозиції полягає в тому, що за роки незалежності України вона стала невід'ємною складовою політичної системи. Практично всі провідні політичні сили за цей час встигли побувати як при владі, так і в опозиції.

Інформаційні технології ж здатні допомагати зняттю суперечностей між владою і суспільством, які досить часто відбуваються через недостатню інформованість, неможливість отримати інформацію. У цьому контексті існує два типи суперечностей. Перший – ідеологічний, коли сторони добре знають позиції одна одної, але мають протилежні погляди. До згоди в такому разі прийти вкрай важко. Другий тип суперечностей походить від неповної інформованості. Якщо говорити про взаємодію за лінією «влада-опозиція», то в низці випадків незадоволеність формується через неповне або неправильне розуміння мотивів або наслідків рішень, що приймаються.

Неврахування, ігнорування владою інтересів великих соціальних груп загрожуватиме нестабільністю в суспільстві та такими формами участі опозиції у політичному житті, як повстання, майдани та революції.

Грамотне використання інформаційних технологій, прозорість процесу обговорення й ухвалення рішень можуть знімати суперечності, що виникають. Використання інформаційних технологій здатне вивести на новий рівень не лише якість і терміни надання державних послуг, але і відкритість влади.

Необхідним є формувати нову силу з людей, які мають сучасну європейську освіту і власні погляди на структуру та систему організації влади. Україна потребує нових ідей і нових людей у політиці.

Головне ж завдання політичних опонентів полягає в тому, щоб таки знайти спільний знаменник виходу з кризи й протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, здатним «проковтнути» державу.

1. Гаврилов Г. Модели политической оппозиции: теоретико-методологический анализ / Г. Гаврилов. – Екатеринбург, 2003. – С. 12–13.
2. Брюховецький В. Порозумітися заради європейського майбутнього / В. Брюховецький. – 2013. – 18 липня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2013/07/18/6994469/>.
3. Совгіря О. Правовий статус парламентської опозиції / О. Совгіря. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.26.
4. Осипова-Дербас Л. В. Системные основы социологии и психологии управления / Л. В. Осипова-Дербас. – СПб.: Инфо-Да, 2008. – С.33–34.
5. Гергун А. Проблема інституціоналізації парламентської опозиції: американо-європейський досвід та українські реалії / А. Гергун // Опозиція: статус, права та зобов'язання. Європейський досвід та українські реалії (Матеріали науково-практичного семінару) // Вісник Школи політичної аналітики. – 2003. – Спец. вип. № 2(7). – С. 25–29.
6. Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=966fWkrIjzs>. – Назва з екрана; Портал «ZT.UA»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/nuland-povidomila-yanukovichu-pro-mozhlivist-vryatuvati-yevropeyske-maybutnue-ukrayini-133680_.html. – Назва з екрана.
7. Білозерцева О. Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Y6eKibXHo2w>. – Назва з екрана.
8. Відеосюжет каналу ТСН: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=D2vMcpHBNao>. – Назва з екрану.
9. Портал «Європейська правда»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/11/22/7002723/>— Назва з екрана.
10. Відео користувача: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=oRswLDQ19X8>. — Назва з екрану; Інтернет-портал новин «Європейська правда»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/11/24/7002869/>— Назва з екрана.
11. Новинний інтернет-портал «24ТВ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?krivava_subota_30_listopada_u_faktah_foto_video&objectId=388037. – Назва з екрана.

12. Сайт Білого дому, петиції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://petitions.whitehouse.gov/petition/impose-personal-sanctions-president-ukraine-viktor-yanukovich-and-cabinet-ministers-ukraine-members/h58Fz30V>.

– Назва з екрана.

13. Новинний інтернет-портал «24ТВ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?krivava_subota_30_listopada_u_faktah_foto_video&objectId=388037. – Назва з екрана; Відеосюжет користувача: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=awiXLLctdEA>. – Назва з екрана.

14. Інформаційний портал УНІАН: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/860623-opozitsiya-nazvala-tri-vimogi-dlya-provedennya-peregovoriv-z-vladoyu.html>. – Назва з екрана.

15. Відеосюжет користувача: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Auk91JOrU4c>. – Назва з екрана.

16. Янукович В. Заява — 2013. — 9 грудня: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>. – Назва з екрана.

17. Відеозвернення Джорджа Клуні до України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=_Om0VoZR_NE. – Назва з екрана.

18. Інтернет портал новин «Рівність в Україні»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rivnist.in.ua/news/2013/12/09/91>. – Назва з екрана.

19. Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dLyc5Nnno9g>. – Назва з екрана; Інтернет портал новин «Захід»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?yanukovich_zustrivsia_z_kravchukom_kuchmoju_i_yushhenkom_video&objectId=1298923. – Назва з екрана.

20. Інтернет-портал новин «Радіосвобода»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25200286.html>. – Назва з екрана.

21. Інтернет портал новин «RegioNews»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regionews.sumy.ua/node/26427>. – Назва з екрана; Інтернет портал новин «ZN.UA»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/klichko-zayaviv-scho-yanukovich-ne-vede-peregovori-z-opozitsiyeu-137241_.html. – Назва з екрана.

22. Інтернет-портал новин «Тиждень»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/96885>. – Назва з екрана.

23. Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hx2RUMuJz7I>. – Назва з екрана.

24. Інтернет-портал «Тиждень»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/98263>. – Назва з екрана.

25. Інтернет-портал «Тиждень»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/98728>. – Назва з екрана.

26. Новинний портал Ліга: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/vkrupelnytskyj/article/13320.aspx>. – Назва з екрана.

27. Відеосюжет «Еспресо ТВ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dqflBUdgVn8>. – Назва з екрану.

28. Відеосюжет користувача: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nJWYMG2gJAY>. – Назва з екрана.

29. Відеосюжет «Еспресо ТВ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=5q3wEZ11wMY>. – Назва з екрана.

30. Відеосюжет користувача: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=WFQZ5VMV_Sk. – Назва з екрана.

31. Відеосюжет ТСН»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=q2q4FjcR_ns. – Назва з екрана; Інтернет-портал «Тиждень»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://tyzhden.ua/News/99583>. – Назва з екрана.

32. Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=o3JqCgQb2LY>. – Назва з екрана.

33. Інтернет портал новин «GalInfo» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/154876.html>. – Назва з екрана.

34. Інтернет портал «DailyLviv»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dailylviv.com/news/polityka/tyahnybok-konkretyzuvav-rezultaty-4-raundu-perehovoriv-opozytsiyi-z-yanukovychem-4151>. – Назва з екрану.

35. Відеосюжет «Еспресо ТВ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Vg_mUu2AerI. – Назва з екрана.

36. Відеосюжет «Еспресо ТВ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=spu6K-Xx7cc>. – Назва з екрана.

37. Відеосюжет «Громадське ТБ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=fkFjNGx-Rno>. – Назва з екрана; Сюжет 5 каналу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8me7Qh0woag>. – Назва з екрана; Відеосюжет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ПQ9MuQHfzМ>. – Назва з екрана.

38. Jarvis P. Globalization, Lifelong, Learning and the Learning Society Routledge, 2006. – 256 p.